

Ana Plosnić Škarić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Prilog poznavanju građe o slikarima prve polovice 14. stoljeća u Dalmaciji: trogirski slikar Marko Komlica

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 16. 9. 2012. – Prihvaćen 6. 11. 2012.

UDK: 75(497.5 Trogir)“13“

75 Komlica, M.

Sažetak

U članku se analizira dosad nepoznati ugovor iz 1335. godine po kojem se slikar Marko Komlica obvezao sljedećih deset godina poučavati Ivana, sina Martina Dragonje de arte pictorie et scutorum. I. Kukuljević Sakcinski objavio je podatke iz nesačuvanog ugovora iz 1347. godine, koji su sklopile iste stranke. Podaci iz tih ugovora svjedoče o djelovanju Komličine

radionice u Trogiru u drugoj četvrtini 14. stoljeća, u kojoj je Ivan bio učenik, a potom pomoćnik. Rezultati prozopografskog istraživanja upućuju upravo na Komlicu kao autora nesačuvane slike načinjene odnosno postavljene 1347. godine na glavni oltar bratovštinske crkve Sv. Duha u Trogiru.

Ključne riječi: *slikarstvo, prva polovica 14. stoljeća, Marko Komlica, bratovština i crkva Sv. Duha, Trogir*

Arhivski podaci o slikarima koji su djelovali u dalmatinskim gradovima tijekom prve polovice 14. stoljeća nada sve su šturi. U dubrovačkoj građi zabilježena su imena šestorice slikara,¹ a u zadarskoj petorice, od kojih je jedan djelovao i u Dubrovniku.² U suvremenim splitskim spisima zabilježen je jedan,³ a za jednoga šibenskog doznajemo iz listina rogovskog samostana.⁴ Od tih, dakle, ukupno dvanaest slikara tek za trojicu koji su djelovali u Dubrovniku raspoložemo i pisanim ugovorima odnosno narudžbama za izradu pojedinih djela (koja nisu sačuvana).⁵ O ostalima znamo tek da su bili *pictores*, ali podataka koji bi svjedočili o njihovoj slikarskoj djelatnosti nema.⁶

U suvremenoj trogirskoj građi, među neobjavljenim ispravama,⁷ zapisano je ime slikara Marka Petrovog Komlice. Riječ je o ugovoru o poučavanju umijeću slikanja te izrade i oslikavanja štitova iz 1335. godine (v. Prilog), jedinom te vrste u građi o slikarima prve polovice stoljeća.⁸

Slikara Marka Komlicu je Ivan Kukuljević Sakcinski uvrstio u svoj *Slovník umjetnikah jugoslavenskih* (tiskan 1858.–1860.), pozivajući se na ugovor o naukovanju koji je taj slikar sklopio 1347. godine.⁹ Potom ga se u povijesno-umjetničkoj literaturi gotovo i ne spominje: tek ga je Nevenka Bezić Božanić navela u popisu majstora u Dalmaciji

od 9. do 19. stoljeća, upućujući na *Slovník*.¹⁰ Komlica je, dakle, jedno od onih imena koje je I. Kukuljević pronašao istražujući arhivsku građu te ga unio pretpostavljajući da će mu se u budućnosti pripisati i djelo.¹¹ O Komlici piše: »stoji u kvadernah trogirskih zabilježeno, da je k njemu god. 1347. dne 10. Studena, Martin Dragonja dao svoga sina Ivana u nauk na 10 godinah, da nauči praviti slike i štite (*instruere in arte picture et scutorum*)«. ¹² Sačuvane trogirske notarske knjige čuvaju se Državnom arhivu u Zadru, fondu »Arhiv Trogira«, a među njima se navedeni ugovor ne nalazi. Iz godine 1347. sačuvane su isprave od početka godine do 27. svibnja te od 27. prosinca do kraja.¹³ Poznato je da je I. Kukuljević pojedine sveščice trogirskog komunalnog arhiva odnio sa sobom pa se danas u Arhivu HAZU u Zagrebu među Kukuljevićevom ostavštinom nalaze ulomci knjiga od 13. do 16. stoljeća,¹⁴ ali nijedan sveščić iz prve polovice 14. stoljeća nije zaveden u inventaru fonda. List s ugovorom očito se zagubio.¹⁵

Među ispravama koje se čuvaju u Državnom arhivu u Zadru nalazi se ugovor s nadnevkom 18. studenog 1335. godine, što je i jedina sačuvana isprava s imenom Marka Komlice. Slikar je tog dana uzeo na nauk Ivana, sina Martina Dragonje. U ugovoru su popisane dužnosti običju stranaka te kazne za slučaj nepridržavanja navedenih

stavaka, kako je već bilo uobičajeno u ugovorima o naukovanju.¹⁶ Martin, Ivanov otac, obećao je da njegov sin u ugovorenom roku neće pobjeći od svog učitelja niti mu nešto ukrasti, nego da će služiti njemu i njegovoj obitelji u Trogiru i izvan Trogira te će, gdje god da budu, usvajati vještine rečenog umijeća. Ako pobjegne, otac ga je dužan vratiti, a ako nešto ukrade, i njegova krivica bude dokazana, otac je dužan nadoknaditi štetu. Slikar Marko Komlica obećao je da će Ivan boraviti kod njega cijelo ugovoreno vrijeme, u zdravlju i u bolesti, te da će ga poučavati *de arte pictorie et scutorum* u dobroj vjeri i bez prijehare te da će ga hraniti i davati mu potrebnu odjeću i obuću. Također se obvezao nakon isteka ugovorenog roka učeniku dati *ea setelia que solent dari a magistris dicte artis*. Na margini je pribilježeno da je prijepis ugovora izdan majstoru.

Glavnu stavku ugovora, obavezu poučavanja *de arte pictorie et scutorum*, tumačimo kao obavezu poučavanja umijeću slikanja te izradi i oslikavanju štitova. Zanatska raznorodnost jednog *pictor*-a posebno se u prvoj polovici stoljeća nametala kao uvjet opstanka u malograđskoj sredini,¹⁷ premda je i među slikarima koji su ugovarali oslik i izradu štitova u Dubrovniku u drugoj polovici stoljeća (dakle vremenu već uznapredovalog procesa raslojavanja uvjetovanog postignutom razinom umijeća svakog *pictor*-a ponaosob) bilo i vrsnijih majstora.¹⁸ U trogirskom ugovoru se obaveza poučavanja umijeću slikanja navodi na prvom mjestu, a sam Marko Komlica se sustavno navodi kao *pictor*, a nikada kao *scutarius* ili *pavesarius*, stoga se može pretpostaviti da je slikanje bila bitnija od dviju vještina kojima je vladao. Tome u prilog govori i stavka po kojoj je bio dužan dati *ea setelia que solent dari a magistris dicte artis*. Jasno je da je riječ o oruđu odnosno priboru kojim će Ivan, po završenom nauku, kao majstor, moći započeti vlastitu samostalnu djelatnost. Riječ *setelia* (odnosno u singularu *setelium*) ne nalazimo u objavljenim dokumentima o slikarima iz drugih dalmatinskih gradova,¹⁹ a nema je ni u relevantnim rječnicima.²⁰ Tumačimo je kao izvedenicu od riječi *seta* (klasično *saeta*) u značenju tvrda, čvrsta dlaka,²¹ pa bi riječ *setelia* označavala predmete izrađene od takve dlake – dakle kistove.²² Oruđe potrebno za izradu štitova u ugovoru se ne spominje. Stoga vladanje umijećem slikanja, a k tome i izradom i oslikavanjem štitova, percipiramo kao lukrativnu samom Marku te potencijalno korisnu i njegovu učeniku u budućnosti.

Ugovoreni rok samog naukovanja – deset godina – svjedoči o zahtjevnosti poduke, čije je stupnjeve detaljno opisao Cennino Cennini u traktatu nastalom oko 1390. godine.²³ Taj rok, međutim, govori i da je Komlica imao već uhodani posao te je, uzevši učenika, vjerovao da će ga sljedećih deset godina dalje razvijati. U tom smislu možemo govoriti o Komličinoj radionici u Trogiru.

Dvanaest godina nakon sastavljanja prvog ugovora iste stranke sklapaju i drugi. Da je zaista riječ o još jednom ugovoru, svjedoči formula, kako je transkribira I. Kukuljević, po kojoj se Marko Komlica obvezuje Ivana »instruere in arte picture et scutorum«, a koja se razlikuje od one zabilježene 1335. godine – *docere de arte pictorie et scutorum* – premda su obje u konačnici istoznačne. Taj je

zagubljeni ugovor morao sličiti onom što ga je na samom kraju stoljeća u Zadru sklopio slikar Menegelo de Canali sa slikarom Markom Ninovim.²⁴ Marko se obvezao ostati godinu dana *ad exercendum dictam artem pictorie*, dakle radi usavršavanja slikarskog umijeća, a Menegelo ga je obećao poučavati u rečenoj vještini te mu dati plaću od dvanaest dukata. Iz ugovora se zaključuje da Marko, kao već izučeni slikar, u Menegelovoj radionici nije bio puki učenik, nego pomoćnik.²⁵ Jamačno je i Marko Komlica svom – sada već pomoćniku – ponudio bolje uvjete no što su bili oni iz 1335. godine. Rok od dodatnih deset godina govori o dobroj uhodanosti te radionice i dostatnim narudžbama. Međutim, kako spomena Komlice nakon te 1347. godine nema, nije poznato je li preživio epidemiju kuge koja je zahvatila grad sljedeće godine.

Među sačuvanim trogirskim ispravama narudžbi za izradu nekog slikarskog djela nema. Međutim te 1347. godine, kada su Marko Komlica i Ivan sklopili drugi ugovor, bila je zgotovljena odnosno postavljena slika na glavnom oltaru crkve Sv. Duha u Trogiru, o čemu doznajemo od trogirskog povjesničara Pavla Andreisa.²⁶ P. Andreis je u drugoj polovici 17. stoljeća opisao tri oltarne slike iz te crkve. Za njih kaže da potječu iz 1347., 1420. i 1491. godine »dai più perfetti ingegni di quei secoli«²⁷ te da su se, svaka u svom vremenu, nalazile na glavnom oltaru.²⁸ Za najstariju kaže: »La prima e di pittura antichissima che con difficulta ho potuto rellevare il millesimo di quella in lettera gotticha et e dell 1347 mensis aprilis. V' e dipinto in essa il Padre Eterno, Santi Giovanni Battista, Giacomo e Nicolo dal lato destro, Santi Giovanni Traurino, Marco et Antonio dal sinistro.«²⁹ Sukladno opisu jamačno je imala formu poliptiha, premda iz Andreisova rukopisa, u kojem su sve slike navedene kao *pale*, to nije posve razvidno.³⁰ Te tri slike nisu sačuvane, a vjerojatno su stradale u požaru koji je zahvatio crkvu 1897. godine.³¹

Crkva je pripadala bratovštini Sv. Duha, najznačajnijoj među trogirskim bratovštinama, koja je okupljala ugledne trgovce i obrtnike raznih struka, među kojima i slikare, klesare i drvodjelce.³² Matrikula sadrži popise bratima od 1428. godine nadalje,³³ a isprave 15. stoljeća pokazuju da su upravo bratimi bivali uposleni u izradi pojedinih slikarskih i klesarskih narudžbi za potrebe bratovštine.³⁴ Minijature u rečenoj Matrikuli naslikao je Blaž Jurjev.³⁵ Stoga je Cvito Fisković, pretpostavivši da su sve tri slike »gotička djela vjerojatno istaknutijih domaćih slikara«, i iznio tezu,³⁶ a koju je podržao i Ivo Babić,³⁷ o Blažu Jurjevom kao autoru nesačuvane slike iz 1420. godine.

Popisi bratima prije 1428. godine nisu sačuvani, ali članstvo Marka Komlice u rečenoj bratovštini više je nego izvjesno. Marko naime potječe iz ugledne trogirске obitelji, čije je rodbinske odnose moguće uspostaviti zahvaljujući rano formiranom prezimenu. Povjesničar Ivan Lucić, pišući o nemirima i sukobima u gradu, donosi izvadak iz zapisnika vijeća sastavljenog 6. svibnja 1315. godine u kojem su popisana imena desetorice odabranih građana koji zajedno s potestatom trebaju provesti postupak »protiv osoba koje su se javno i potajno urotile protiv mirnog stanja grada«.³⁸ Među tim uglednim građanima od po-

vjerenja bio je i slikarev otac, Petar Komlica.³⁹ Petar se učestalo spominje u sudskim sporovima i citacijama: kao osoba kojoj je povjereno mirenje privatnog spora,⁴⁰ kao svjedok,⁴¹ kao tužitelj (od čega jednom u vezi s potraživanjima koja je dijelio s patricijem Marinom Andreisom, a jednom protiv udovice patricija Jule Ploče),⁴² potom kao tuženik,⁴³ a jednom i kao advokat.⁴⁴ A funkcija advokata, koja je podrazumijevala stanovito obrazovanje, pa su je u pravilu nakon zatvaranja trogirskog vijeća 1340. godine obnašali patriciji,⁴⁵ posebno potvrđuje visoki društveni položaj Petra Komlice. Osim Marka imao je još tri sina: Marina, koji je bio redovnik benediktinskog samostana sv. Ivana Krstitelja u Trogiru,⁴⁶ Lovru, koji je bio trogirski kanonik,⁴⁷ i Nikolicu, koji je posjedovao kuću u gradu i k tome još kat neke druge kuće, također u gradu.⁴⁸ Komlice nisu pripadali patricijskom staležu,⁴⁹ a politički i društveni angažman oca te svećenički odnosno redovnički habit dvaju braće pri najistaknutijim trogirskim crkvenim institucijama, kao i Nikolin posjed u gradu, govore o uglednim i imućnim pučanima, kakvi su i bili okupljeni u bratovštini Sv. Duha. U tom kontekstu se pretpostavka da je izrada slike za glavni oltar crkve povjerena jednom od bratima, koji potječe iz ugledne pučanske obitelji, a k tome se jamačno dokazao višegodišnjim radom u rodnom gradu, nadaje posve opravdanom – tim više što se praksa povjeravanja poslova bratimima opetovala i kasnije. Sredina 14. stoljeća vrijeme je najsnažnijeg društveno-političkog djelovanja bratovštine – vrijeme netom nakon zatvaranja trogirskog vijeća, a prije donošenja statutarne odluke po kojoj je rad iste stavljen pod kontrolu kneza i kurije⁵⁰ – stoga bi prilika da se upravo tada tako zahtjevan i odgovoran posao kao što je izrada slike za glavni oltar povjeri jednom

od bratima svakako ujedno bila i prilika da se doprinese značaju same bratovštine.

Slika za koju držimo da joj je autor Komlica nije sačuvana, čime je uskraćena mogućnost prosudbe o njegovim doimetima i stilu. U župnoj crkvi u Segetu nalazi se slikano *Raspelo*, vjerojatno iz Trogira, nastanak kojega se smješta u prvu polovicu stoljeća, a čije stilske osobine upućuju na moguće lokalno porijeklo.⁵¹ Sa samog početka druge polovice stoljeća sačuvao se dosal iz čiovske crkve sv. Andrije s prikazom pet svetačkih figura, rad nepoznatog sljedbenika Paola Veneziana.⁵² Recentno je publicirana i slika *Bogorodica s djetetom* porijeklom iz trogirske crkve sv. Petra, djelo nepoznatog autora nastalo oko 1350. godine.⁵³ Međutim, čvršća uporišna točka temeljem koje bi se neko od tih djela moglo povezati sa samim Komlicom izostaje. O slikarevu školovanju kao i o njegovoj recepciji suvremenih likovnih strujanja, s kojima je svakako dolazio u kontakt i u samom Trogiru,⁵⁴ nemamo nikakvih saznanja.

Ipak, ono o čemu sačuvani ugovor i podaci iz historiografije svjedoče ostaje neospornim: u Trogiru je u drugoj četvrtini 14. stoljeća djelovala radionica koju je vodio lokalni majstor, Marko Komlica, na kojega kao autora slike za glavni oltar bratovštinske crkve Sv. Duha ukazuju rezultati prozopografskog istraživanja. Postojanje takve radionice, pretpostavljeno stilskom analizom sačuvanih djela⁵⁵ i logično izraslo sagledavanjem cjelokupne gotičke kulture tog grada,⁵⁶ zadobiva tako i svoju potvrdu u ispravama te baca novo svjetlo na šturo sačuvane podatke o slikarima u arhivskoj građi dalmatinskih komuna prve polovice 14. stoljeća.

Prilog

18. 11. 1335.

(in margine) Marci Petri Comllicę pictoris et Iohanni Martini eius discipuli

Die predicta [sc. XVIII mensis novembris]. Actum supra plancham palatii comunis, presentibus Prestali et Petro Michaelis Stephani testibus rogatis et Martino Duymi examinatore. Martinus Dragogne pacto posuit et astrinxit ad standum Iohannem suum filium presentem, volentem et consentientem, cum Marco Petri Comllicę pictore hinc ad decem annos proxime venturos et completos ad adiscendum artem ipsius, promitens facere et curare taliter omni exceptione iuris vel facti remota. Quod dictus Iohannes eius filius a dicto Marco non affugeret infra dictum tempus, nec de suo aliquod defraudabit, set sibi et sue familie in Tragurium et extra Tragurii et ubique locorum et terrarum faceret quecumque precepta convenientia sibi percepit dicte artis et si contingerit dictum Iohannem a dicto Marco affugere infra dictum terminum vel de suo aliquod defraudabit promisit dictus Martinus et teneatur et debeat ipsum Iohannem reducere ad servitium dicti

Marci et facere sibi refici dies rupti et sibi emendare totum quod dictus puer sibi fraudasset dummodo dictus Marcus legitime prebet illam fraudem pro eo quod dictus Marcus promisit et convenit dictum Iohannem secum tenere toto dicto tempore tam in insanitate quam in infirmitate ipsumque docere de arte pictorie et scutorum bona fide sine fraude, sibi que dare victum, vestitum et calciamenta sibi necessaria convenientia secundum suam possibilitatem et in fine dicti termini dare sibi ea setelia que solent dari a magistris dicte artis. Que omnia et singula suprascripta promiserunt dicti contrahentes inter se invicem stipulantes firma et rata habere et tenere, actendere et observare, et non contrafacere vel venire per se vel alios aliqua ratione vel causa de iure vel de facto sub pena solidorum decem venetiarum grossorum per partem et obligatione eorum bonorum presentium et futurorum, quam penam pars non observans parti observanti dare et solvere teneatur. Et pena soluta vel non etc.

(in margine) Publicata magistro.

DAZd, AT, LXVI/2, f 20v

Bilješke

- 1
Zabilježeni su: Stanče, Marko, Michaele iz Bologne, Bernard, Mišul (Mihovil) iz Zadra i Durante. – IGOR FISKOVIĆ, Dubrovačko slikarstvo i društveni okviri njegova razvoja u 14. stoljeću, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 23 (1983.), 75–147 i tamo navedena literatura i izvori. V. Đurić navodi i slikara Bratoslava, ali ne donosi podatke o izvoru. – VOJISLAV ĐURIĆ, Dubrovačka slikarska škola, Beograd, 1964., 12.
- 2
Zabilježeni su: Petar iz Zadra, Benedikt i njegovi sinovi Martin i Krešo te Mišul Pavlov Selipetar (Mihovil), koji je djelovao i u Dubrovniku. – EMIL HILJE, Gotičko slikarstvo u Zadru, Zagreb, 1999., 21–32 i tamo navedena literatura i izvori.
- 3
Zabilježen je slikar Marin. – Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae, (ur.) Tadija Smičiklas, sv. IX, Zagreb, 1911. (dalje: CD), 363–365, br. 300. U suvremenim notarskim knjigama nije zabilježen nijedan. – JAKOV STIPIŠIĆ – ANTE NAZOR, Splitski spomenici. Dio prvi. Splitski bilježnički spisi. Svezak 1. Spisi splitskog bilježnika Ivana pok. Čove iz Ankone od 1341. do 1344., MSHSM, knjiga 53, Zagreb, 2002. O slikarima iz druge polovice stoljeća vidi CVITO FISKOVIĆ, Umjetnički obrt XV. i XVI. stoljeća u Splitu, u: *Zbornik u proslavu petstogodišnjice rođenja Marka Marulića 1450.–1950.*, (ur.) Josip Badalić i Nikola Majnarić, Zagreb, 1950., 144.
- 4
Zabilježen je slikar Stojan. – ŠIME LJUBIĆ, Libellus Policorion, qui Typicus vocatur, u: *Starine JAZU*, XXIII (1890.), 211 i CVITO FISKOVIĆ, Trogirski romanička gospa, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 20 (1975.), 36–37.
- 5
Točnije za slikara Michaela iz Bologne, Bernarda i Mišula (Mihovila) iz Zadra. – IGOR FISKOVIĆ (bilj. 1.), 80–100 i tamo navedeni izvori.
- 6
Upravo stoga nije moguće odrediti razinu slikarskog umijeća kojim su vladali pa se u literaturi upozorava da su, moguće, neki od njih bili puki ličioći. – IGOR FISKOVIĆ (bilj. 1.), 130, EMIL HILJE (bilj. 2.), 22–23. O Benediktu iz Zadra razmatralo se kao autoru slike *Gospa sa sinom* iz trogirske katedrale, signirane [BEN]EDICTVS PINSIT, ali stilske osobine ukazuju na kasnije vrijeme njezina nastanka. – IGOR FISKOVIĆ, »Benedictus pinsit«, u: *Peristil*, 14/15 (1971./1972.), 117–122.
- 7
Građa se čuva u Državnom arhivu u Zadru, fondu »Arhiv Trogira« (dalje: DAZd, AT). Manji dio nalazi se i kod obitelji Petrić u Trogiru. – FANI CEGA, Istraživanje arhivske građe u muzejskim i privatnim zbirkama, u: *Informativa museologica*, 29, 3–4 (1998.), 45. Transkript spisa koji se nalaze kod obitelji Petrić te dijela spisa iz Državnog arhiva u Zadru je objavljen. – MIHO BARADA, Trogirski spomenici. Zapisnici kurije grada Trogira od 1310. do 1331., Split, 1988. U Muzeju grada Trogira u Baradi-noj ostavštini čuva se i sveščić s odlukama komunalnog vijeća iz 1316. godine. – FANI CEGA, n. dj., 44–45.
- 8
Postojanje slikarske poduke razvidno je i u drugim gradovima: u Dubrovniku je zabilježen Niko, *famulus* magistra Michaela, a pomagače je imao i slikar Bernard. – IGOR FISKOVIĆ (bilj. 1.), 88, 91, 105. U Zadru je slikar Benedikt imao dva sina također slikara. – EMIL HILJE (bilj. 2.) 22. Međutim, samih ugovora o naukovanju u dubrovačkoj i zadarskoj građi prve polovice stoljeća nema.
- 9
IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Slovník umjetnikah jugoslavenskih, Zagreb, 1858.–1860., 195, s. v. Komlica Marko.
- 10
NEVENKA BEZIĆ BOŽANIĆ, Majstori od IX. do XIX. stoljeća u Dalmaciji, Split, 1999., 162, s. v. Komlica Marko.
- 11
IVANA MANCE, Zèrcalo naroda. Ivan Kukuljević Sakcinski: povijest umjetnosti i politika, Zagreb, 2012., 223–224.
- 12
IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI (bilj. 9.).
- 13
DAZd, AT, LXVI/9 i LXVI/12. Budući da se u Trogiru rabi *stilus nativitatis* isprave iz sveščića br. 12 zapravo pripadaju već 1348. godini.
- 14
Traguriensis communitatis quadernae 1266.–1294., Arhiv HAZU u Zagrebu, II c 68, transkribirao je i objavio MIHO BARADA, Trogirski spomenici, dio I., Zapisnici pisarne općine Trogirске, sv. I., od 21. X. 1263. do 22. V. 1273., MSHSM, knjiga 44, Zagreb, 1948. i Trogirski spomenici, dio II. Zapisnici sudbenog dvora općine trogirске, svezak I., od 8. VIII. 1266. do 6. XII. 1299., MSHSM, knjiga 46, Zagreb, 1951.; *Traguriensium civium testamenta anno 1370.*, Arhiv HAZU u Zagrebu, II c 41, transkribirali su i objavili MARIJA KARBIĆ – ZORAN LADIĆ, Oporuke stanovnika grada Trogira u Arhivu HAZU, u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 43 (2001.), 161–254; *Fragments quadernarum civitatis Tragurii 1438.–1514.*, Arhiv HAZU u Zagrebu, II c 70 – DANKO ZELIĆ, Nekoliko priloga povijesti umjetnosti 15. stoljeća u Trogiru: Samostan sv. Križa na Čiovu, zlatar Matej Pomenić i kapela sv. Jeronima u katedrali sv. Lovre, u: *Peristil*, 50 (2007.), 63–80; ISTI, Jakov Florijev, trogirski klesar 15. stoljeća, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 32 (2008.), 17–38.
- 15
Možda je stradao u požaru koji je zahvatio građu 1943. godine ili nestao pri premještanju arhiva u Italiju i natrag. – IRENA BENYOVSKY LATIN – ANA PLOSNIĆ ŠKARIĆ, Rad Mihe Barade na trogirskim spomenicima – objava dokumenata XIII. i XIV. stoljeća, u: *Povijesni prilozi*, 40 (2011.), 37 i tamo navedena literatura.
- 16
Stavke ugovorā o naukovanju jednake su bez obzira na vrstu umijeća koje se poučava.
- 17
Sagledavajući sveukupnu dubrovačku građu 14. stoljeća, I. Fisković potcrtava da se u drugoj polovici stoljeća »jasno razdva-

- jahu obrtnička zanimanja od umjetničkih stremljenja, jer je postupno otklonjena višestranost posezanja, svojstvena slikarima iz ranijih doba trećenta«. – IGOR FISKOVIĆ, Majstori i naručitelji u slikarstvu dubrovačkog trećenta, u: *Stoljeće gotike na Jadranu. Slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, katalog izložbe, (ur.) Biserka Rauter Plančić (dalje: *Paolo Veneziano*, katalog izložbe), Zagreb, 2004., 41. Podrobnije: IGOR FISKOVIĆ (bilj. 1.).
- 18
IGOR FISKOVIĆ (bilj. 1.), 126–128.
- 19
Vidi literaturu u bilješkama 1.–4.
- 20
Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae, redactionis praeses Marko Kostrenčić, membra Veljko Gortan, Zlatko Herkov, Zagrabiae, 1973.–1978.; Glossarium mediae et infimae latinitatis conditum a Carolo Dufresne domino Du Cange, auctum a monachis Ordinis S. Benedicti, cum supplementis integris D. P. Carpenterii, Adelungii, aliorum, suisque digessit G. A. L. Henschel; sequuntur Glossarium gallicum, Tabulae, Indices auctorum et rerum, Dissertationes, Niort, Londres, 1883.–1887.; Mediae latinitatis lexicon minus composuit J. F. Niermeyer, Leiden, 1976.
- 21
MIRKO DIVKOVIĆ, Latinsko-hrvatski rječnik, Zagreb, 1900., 941.
- 22
U građi se kist uobičajeno navodi kao *penellus*, vidi JORJO TADIĆ, Građa o slikarskoj školi u Dubrovniku 13.–16. stoljeća, Beograd, 1952., ugovor br. 336, 156–157 iz 1447. godine. Vjerojatno se riječ u dalmatinskim gradovima koristila i ranije, ali nije moguće točnije utvrditi otkada. O načinu izrade kistova od tvrde dlake (*pennelli di setole*) pisao je oko 1390. godine CENNINO CENNINI, Knjiga o umjetnosti. Il libro dell'arte, Zagreb, 2007., c. LXV. i LXIII.–LXIV., 66–68, 222–223.
- 23
»Znaj da u manje vremena od ovoga ne možeš naučiti sve što ću nabrojiti: da prvo moraš, kao malen, godinu dana učiti crtati na dasci, a onda boraviti u radionici majstora koji zna raditi sve dijelove ove umjetnosti; početi s mljevenjem boja, zatim učiti o kuhanju tutkala, ribanju *gessa*, usavršiti se u nanošenju osnove na ankone i u reljefnom nanošenju *gessa*, te u njegovoj obradi, pozlaćivanju i pravilnom punciranju, sve to u trajanju od šest godina; nakon čega se trebaš izvještiti u bojenju, ukrašavanju draperije uz pomoć mordenata i izradi zlatne draperije, stječući iskustva u radu na zidu drugih šest godina, sveudilj nastavlajući crtati, i svetkom i petkom, jer jedino se tako, neprekidnim radom, talent pretače u dobru praksu.«. – CENNINO CENNINI (bilj. 22.), c. CIV, 93–94, 242 i opširnije passim. Također MILAN PEĽC, Dvostruka narav Cenninijeva traktata, u: n. dj., 311–319.
- 24
EMIL HILJE (bilj. 2.), 30, bilješka 130, 41, odnosno 53, bilješka 44, 84.
- 25
EMIL HILJE (bilj. 2.), 53.
- 26
DANKO ZELIĆ, *Chiese in Traù* – rukopis Pavla Andreisa u Muzeju grada Trogira, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 33 (2009.), 94, 106–107. Šturije je o tim slikama P. Andreis pisao i u svojoj knjizi. – PAOLO ANDREIS, Storia della città di Traù, (ur.) M. Perojević, Spljet, 1908., 306, odnosno PAVAO ANDREIS, Povijest grada Trogira, sv. I, uredio i preveo Vladimir Rismondo, Split, 1977., 333.
- 27
PAOLO ANDREIS (bilj. 26.), 306, odnosno PAVAO ANDREIS (bilj. 26.), 333.
- 28
ISTO, i DANKO ZELIĆ (bilj. 26.), 94, 106–107.
- 29
DANKO ZELIĆ (bilj. 26.), 94, 106–107.
- 30
DANKO ZELIĆ (bilj. 26.), 94.
- 31
Tri pale zabilježene su i u vizitaciji biskupa Didaka Manole iz 1756. godine, ali bez detaljnijeg opisa. – Nadbiskupski arhiv Split, I/47, 124. O požaru vidi IVAN STROHAL, Bratstva (bratovštine) u starom Trogiru, u: *Rad JAZU*, knjiga 201, br. 85 (1914.), 62. Od opreme crkve sačuvali su se nagorjeli fragmenti dvaju drvenih kipova. – CVITO FISKOVIĆ, Drvena gotička skulptura u Trogiru, u: *Rad JAZU*, knjiga 275 (1942.), 98–99.
- 32
IRENA BENYOVSKY LATIN, Uloga bratovštine Sv. Duha u Trogiru u srednjem i novom vijeku, u: *Povijesni prilozi*, 32 (2007.), 25–61 i tamo navedena literatura i izvori.
- 33
IRENA BENYOVSKY LATIN (bilj. 32.), 49–56 i tamo navedena literatura i izvori.
- 34
Majstor Nikola Leonić radio je okvire višedijelnih prozorskih otvora za dvoranu u kojoj su se bratimi sastajali. – CVITO FISKOVIĆ, Neobjavljeno djelo Blaža Jurjeva u Stonu, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 13 (1961.), 124, bilješka 33, 127. Protomagistar Marin Radojev za bratovštinu je načinio tijasak za masline, a potankosti ugovora vidi VANJA KOVAČIĆ, Gradski kaštel u Trogiru. Prilog proučavanju fortifikacija ranog XV. stoljeća, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 42 (2011.), 106, bilješka 24.
- 35
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 34.), 121–132 i tamo navedena literatura.
- 36
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 34.), 128.
- 37
IVO BABIĆ, Kulturna i umjetnička baština Trogira (komentar VIII. knjige), u: PAVAO ANDREIS, Povijest grada Trogira, sv. II, Split, 1978., 105; Vidi i DANKO ZELIĆ (bilj. 26.), 97–98, bilješka 41.
- 38
GIOVANNI LUCIO, Memorie storiche di Tragurio ora detto Traù, Venetia, 1674., 152. U prijevodu Jakova Stipišića IVAN LUCIĆ, Povijesna svjedočanstva o Trogiru, Split, 1979., 371. Ta-

kođer: Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae, (ur.) Tadija Smičiklas, sv. VIII, Zagreb, 1910., 388, br. 317.

39
ISTO.

40
Godine 1311. – MIHO BARADA (bilj. 7.), I./19, 61–64.

41
Godine 1311. i 1316. – ISTO, I./21, 65–68, I./61, 174–179.

42
Godine 1316. spori se zbog čamca koji mu je nastradao. – ISTO, I./68, 203–206. Godine 1312. spominje se zajedno s patricijem Marinom Andreisom. – ISTO, II./18, 392. Godine 1313. i 1331. u citacijama vezanim za tužbe koje je podnosio. – ISTO, II./93, 463, II./98, 469–470. Među tužbama je i ona protiv udovice patricija Jule Ploča. – ISTO, II./223, 555.

43
Godine 1316. – ISTO, II./113, 485.

44
Godine 1316. – ISTO, II./111, 483.

45
MLADEN ANDREIS, Trogirski patricijat u srednjem vijeku, u: *Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti*, 2 (2002.), 5–210.

46
Zabilježen je 1330. godine. – CD (bilj. 3.), 537–541, br. 437 i DANIELE FARLATI, *Illyricum sacrum IV*, 1769., 375.

47
U dvije isprave, obje sastavljene 23. prosinca 1335. godine, zabilježen je kao izvršitelj oporuke, zajedno s predstojnicom ženskog benediktinskog samostana sv. Petra u Trogiru: (...) *Domina Anastaxia abbatissa monasterii sancti Petri et dompnus Laurentius Petri Comllicçe comissarii testamenti quondam Iadre Radini Smocche* (...). – DAZd, AT, LXVI/2, f 38v i 39v.

48
Nikolica se spominje od 1329. do 1346. godine. Godine 1329. ga je otac Petar emancipirao. – CD (bilj. 3.), 489, br. 398. Kuća mu se spominje 1346. g. – MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKY LATIN – ANA PLOSNIĆ ŠKARIĆ, *Socijalna topografija Trogira u 14. stoljeću*, u: *Povijesni prilozi*, 33 (2007.), 155, br. 244. Nalazila se uz posjed Blaža Andreisa u jugozapadnom dijelu grada. – ISTO, 124. Vjerojatno se ta kuća spominje i 1342. – ISTO, 154, br. 224. Također i 1339., kada je k tome kupio od operarija katedrale polovicu kata neke kuće, kojeg je polovicu već posjedovao. – ISTO, 150, br. 172. U citacijama, koje su se iz vremena prve polovice stoljeća sačuvala zaključno s 1331. godinom, dakle tek dvije godine nakon njegova osamostaljenja, spominje se samo jednom, godine 1331., vezano za dogovor s kanonikom Gojom. – MIHO BARADA (bilj. 7.), II./223, 555.

Godine 1369. je Bogdan Komlica posjedovao kuću u blizini trga. – MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKY LATIN – ANA

PLOSNIĆ ŠKARIĆ, n. dj., 129, 163, br. 339. Budući da mu se ne navodi ime oca, nije moguće ustanoviti u kojim je rodbinskim odnosima bio s već spomenutim članovima te obitelji. On je ujedno i posljednja osoba tog prezimena zapisana u sačuvanim trogirskim spisima.

49
MLADEN ANDREIS, Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.), Trogir, 2006.

50
O ondašnjim događajima vidi IRENA BENYOVSKY LATIN (bilj. 32.), 29–34 i tamo navedenu literaturu i izvore. Mišljenja smo da je važnost bratovštine u kasnijim stoljećima bila tek proporcionalna opadanju značenja trogirskog vijeća pod mletačkom upravom.

51
IGOR FISKOVIĆ, Pittore dalmata, XIV secolo, *Croce dipinta*, Seget (Traù), chiesa parrocchiale, u: *Il Trecento adriatico. Paolo Veneziano e la pittura tra Oriente e Occidente*, (ur.) Francesca Flores d'Arcais i Giovanni Gentili (katalog izložbe), Milano 2002., 174–175 i ZORAIDA DEMORI STANIČIĆ, *Nepoznati slikar, Slikano Raspelo*, prva polovica XIV. st., Seget kraj Trogira, Župna crkva Gospe od Ružarija, u: *Paolo Veneziano*, katalog izložbe (bilj. 17.), 86–87 (vidi i tamo navedenu literaturu).

52
ZORAIDA DEMORI STANIČIĆ, *Sljedbenik Paola Veneziana, Sveti Andrija sa svecima Lukom, Petrom, Matejom i Bartolomejom*, oltarna pala, oko 1360., Trogir, Zbirka crkvene umjetnosti katedrale Svetog Lovre, u: *Paolo Veneziano*, katalog izložbe (bilj. 17.), 76–77 (vidi i tamo navedenu literaturu).

53
ZORAIDA DEMORI STANIČIĆ, *Bogorodica s djetetom*, oko 1350., Trogir, Zbirka crkvene umjetnosti katedrale Svetog Lovre, u: *Paolo Veneziano*, katalog izložbe (bilj. 17.), 102–103.

54
U Trogiru se zasigurno već 1330. godine nalazilo slikano raspelo Paola Veneziana. – ZORAIDA DEMORI STANIČIĆ, *Paolo Veneziano, Raspelo*, 1324.–1330., Trogir, Zbirka benediktinskog samostana Svetog Nikole, u: *Paolo Veneziano*, katalog izložbe (bilj. 17.), 74–75.

55
KRUNO PRIJATELJ, Trogirski slikarska baština, u: *Mogućnosti*, 10–11 (1980.), 1066–1073. Za kasnije rasprave vidi IGOR FISKOVIĆ (bilj. 51.); ZORAIDA DEMORI STANIČIĆ (bilj. 51.), ISTA (bilj. 52.) te općenito *Stoljeće gotike na Jadranu. Slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, katalog izložbe (bilj. 17.) i tamo navedenu literaturu.

56
IGOR FISKOVIĆ, *Gotička kultura Trogira*, u: *Mogućnosti*, 10–11 (1980.), 1036–1065.

Summary

Ana Plosnić Škarić

Sources on Dalmatian Painters in the Early Fourteenth Century: Trogir Painter Marko Komlica

Archival sources about painters who were active in Dalmatian towns during the first half of the fourteenth century are very scarce. Among the notary documents from Trogir, a hitherto unknown contract from 1335 has been discovered, according to which painter Marko Komlica agreed to give lessons *de arte pictorie et scutorum* to Ivan, son of Martin Dragonja, for a period of ten years. Ivan Kukuljević Sakcinski published the data from an unpreserved contract from 1347, signed by the same parties. These contracts testify of the activity of Komlica's work-

shop in Trogir during the second quarter of the fourteenth century, where Ivan was at first apprentice, and then assistant. Results of prosopographic research indicate that Komlica was the author of an unpreserved painting made or installed in 1347 at the main altar in the fraternity church of the Holy Spirit in Trogir.

Keywords: painting, first half of the 14th century, Marko Komlica, fraternity, Church of the Holy Spirit, Trogir